

INTELEKTUALNA SVOJINA U MEĐUNARODNOM PRIVATNOM PRAVU

REZIME: Jedan od najvećih problema u materiji intelektualne svojine i međunarodnog privatnog prava se javlja u vidu dileme, da li strani državljanin može steći zaštitu svog prava iz oblasti intelektualne svojine u Srbiji i pod kojim uslovima, što isto važi i za našeg državljanina u inostranstvu, kao i mogućnosti registracije i zaštite na međunarodnom nivou, čime bi se, u uslovima globalizacije, jedino i moglo govoriti o zaštiti ovog prava.

Domaći izvori prava uslovljavaju prava stranaca na intelektualnu svojinu u našoj zemlji formalnim reciprocitetom, čime se ovo pravo svrstava u grupu relativno rezervisanih prava. Strani državljanin će uživati zaštitu, jednako kao i domaći državljanin, pod uslovom da je to predviđeno međunarodnim ugovorom ili se isto pravo priznaje našem državljaninu u strančevoj državi (princip uzajamnosti, tj. reciprociteta). *Svest o značaju međunarodnog regulisanja intelektualne svojine je sazrela dosta rano. Danas je reguliše veliki broj međunarodnih dokumenata. Pariska konvencija o zaštiti industrijske svojine iz 1883. god. prvi je međunarodni akt koji reguliše ovo pitanje. Ovu materiju regulišu i drugi međunarodni multilateralni ugovori: Ugovor o saradnji u oblasti patenata, Konvencija o evropskom patentu, Konvenciju o patentu Evropske zajednice itd.*

Autorsko delo stranog autora zaštićeno je u Srbiji i Crnoj Gori pod uslovom: 1) da je autor lice koje ima autorska prava na osnovu međunarodnog ugovora koji je ratifikovala Srbija i Crna Gora, ili 2) da postoji uzajamnost između Srbije i Crne Gore i zemlje kojoj autor pripada. Autorsko i druga srodna prava predmet su međunarodnog regulisanja. Najznačajnije međunarodne akte iz ove oblasti predstavljaju Bernska konvencija o zaštiti

* Saradnik u nastavi na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe, Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad

** Vanredni profesor na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe, Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad

*** Docent na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe, Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad

književnih i umetničkih dela iz 1886. godine i Univerzalna konvencija o autorskom pravu iz 1952. godine.

Smatramo da bi unifikacija većeg broja pitanja iz oblasti prava intelektualne svojine, ne samo na nivou EU, već i UN-a, međunarodna saradnja, pospešena proširenjem ovlašćenja nadležnih tela unutar UN-a, prvenstveno UNESCO-a, te znatno veća liberalizacija u pogledu dostupnosti pravne zaštite strancima i davanja povlastica i pomoći zemljama u razvoju namenjenim naučno-tehnološkom razvoju, doprinela sveobuhvatnom i uravnoteženijem razvoju, a na dobrobit celokupnog čovečanstva.

Ključne reči: intelektualna svojina, autorsko pravo, patent, žig, model, uzorak, međunarodni akti regulisanja, državljanstvo, međunarodno privatno pravo

Uvod

Intelektualna svojina obuhvata dve vrste prava, a to su:

- 1) autorsko i druga srodna prava i
- 2) prava industrijske svojine, u koja spadaju pravo na patent, pravo na uzorak i model, pravo na žig, know-how, pravo na geografsku oznaku porekla i pravo na trgovačko ime.

Jedan od najvećih problema u ovoj materiji se javlja u vidu dileme, da li strani državljanin može steći zaštitu svog prava iz oblasti intelektualne svojine u Srbiji i pod kojim uslovima, što isto važi i za našeg državljanina u inostranstvu, kao i mogućnosti registracije i zaštite na međunarodnom nivou, čime bi se, u uslovima globalizacije, jedino i moglo govoriti o zaštiti ovog prava. Problem je utoliko složeniji što predmeti prava industrijske svojine imaju u mnogome univerzalni značaj (autorsko delo, pronalazak, model, uzorak..), veoma su podobni falsifikovanju, protivzakonitom prisvajanju i iskorišćavanju, od neadekvatne upotrebe ili nekorišćenja može da proistekne neprocenjiva šteta, ne samo za nosioca prava, već i društvo uopšte, veliki značaj zaštite intelektualne svojine u svetlu međunarodnih integrativnih procesa...

Svest o značaju zaštite intelektualne svojine na međunarodnom nivou uočena je dosta rano. Još davne 1883. godine usvojena je Pariska konvencija o zaštiti industrijske svojine koja ima univerzalni karakter. Istu je do danas ratifikovalo skoro sto sedamdeset država sveta. Od tada, konstantno, postoji tendencija da se ova materija potpunije uredi i prevaziđu ključni problemi zaštite. Osnovne dileme međunarodnog regulisanja intelektualne svojine se tiču pitanja da li zaštitu obezbediti na međunarodnom nivou ili nacionalnom uz međunarodne mehanizme koordinacije i obaveštavanja, u kojoj meri je potrebno uskladiti norme

međunarodnog privatnog prava u ovoj oblasti, da li je moguće govoriti o unifikaciji, kako međunarodnim regulisanjem ne povrediti nacionalni suverenitet itd. Postupak donošenja svakog od međunarodnih dokumenata imao je veoma komplikovanu proceduru. Neretko su neki od njih bili predmet višestrukih revizija, neki su ostajali samo spisak lepih želja itd.

U ovom radu ćemo ukazati na dostupnost prava industrijske svojine i autorskih prava strancima u našoj zemlji, te na najznačajnije međunarodne pravne akte iz ove oblasti.

Dostupnost prava industrijske svojine strancima u našem pravu

Zaštita industrijske svojine je uglavnom teritorijalnog karaktera. Da bi bila odobrena, potrebno je podnošenje prijave i provođenje propisanog postupka tokom kojeg se, od strane domaćeg, nadležnog organa procenjuje da li su ispunjeni potrebni uslovi za registraciju. Registracija se odnosi na državu čiji je organ odlučivao o pomenutom zahtevu. Domaći izvori prava koji regulišu ovu materiju su: *Zakon o patentima*,¹ *Zakon o žigovima*, *Zakon o pravnoj zaštiti dizajna*, *Zakon o zaštiti topografija integrisanih kola*,² *Zakon o oznakama geografskog porekla*,³ i *Zakonom o posebnim ovlašćenjima radi efikasne zaštite prava intelektualne svojine*.⁴

Domaći izvori prava uslovljavaju prava stranaca na industrijsku svojinu formalnim reciprocitetom, čime se ovo pravo svrstava u grupu relativno rezervisanih prava. Strani državljanin će uživati zaštitu, jednako kao i domaći državljanin, pod uslovom da je to predviđeno međunarodnim ugovorom ili se isto pravo priznaje našem državljaninu u strančevoj državi (princip uzajamnosti, tj. reciprociteta). Uslov naravno predstavlja podnošenje prijave nadležnom, domaćem organu. Teret dokazivanja da reciprocitet postoji je na podnosiocu zahteva, dakle pretecentu na dobijanje pravne zaštite. Iz formulacije Zakona o patentima⁵ zaključuje se da je dovoljan i faktički reciprocitet.

Domaće fizičko i pravno lice može tražiti zaštitu pronalaska u inostranstvu po isteku roka od tri meseca od podnošenja prijave nacionalnom organu koji je nadležan za zaštitu pronalaska, sem u slučaju međunarodne prijave nadležnom organu, kao organu primaocu. Iz ove odredbe Zakona o patentima, proizlazi obaveza prvenstvene zaštite pronalaska u Srbiji. „Ova norma predstavlja tipičan primer normi kojima zakonodavac pokušava da reguliše materiju prava domaćih

¹ „Službeni list SCG“, 32/04.

² „Službeni glasnik SCG“, 61/04.

³ „Službeni glasnik SCG“, 20/06.

⁴ „Službeni glasnik SCG“, 47/06.

⁵ Zakon o patentima, „Službeni list SCG“, 32/04., čl. 3.

državljana na stupanje u pravne odnose sa inostranstvom. Kao i kod svih normi ove vrste problem se javlja u njenom efikasnom sankcionisanju – kako ga obezbediti, odnosno kako sprečiti domaća lica u nameravanoj nezakonitoj radnji.⁶

Nije na odmet ukazati na još jednu odredbu Zakona o patentima, a prema kojoj, Evropska prijava patenta, pod kojom se podrazumeva prijava evropskog patenta na osnovu Konvencije o evropskom patentu kao i međunarodna prijava patenta na osnovu Ugovora o saradnji u oblasti patenta, za koje Evropski patentni zavod obavlja poslove kao naznačeni ili izabrani zavod i u kojoj je naznačena Srbija i evropski prošireni patent, pod kojim se podrazumeva evropski patent priznat od strane Evropskog patentnog zavoda na osnovu evropske prijave, za koju je zahtevano proširenje na Srbiju, koji su prošireni na Srbiju imaće, pod uslovima određenim ovim zakonom, isto pravno dejstvo i tretiraće se pod istim uslovima kao i nacionalna prijava patenta i nacionalni patent, na osnovu ovog zakona.⁷ Navedene zakonske odredbe ukazuju na opredeljenje naše zemlje da se aktivno uključi u proces sveobuhvatnije i efikasnije pravne zaštite prava industrijske svojine, ne samo domaćih, nego i stranih državljana. Pitanje industrijske svojine jedno je od najprioritetnijih po osnovu koga bi trebalo pristupiti odgovarajućim oblicima integracije država, jer predstavljaju jednu od najvažnijih komponenti sveobuhvatnog razvoja. Zaštitom prava stranaca Srbija stvara potrebne preduslove ne samo pravne sigurnosti, nego i za potencijalna strana ulaganja, slobodan protok ljudi, ideja, kapitala.

Međunarodni akti regulisanja industrijske svojine

Pariska konvencija o zaštiti industrijske svojine iz 1883. god. prvi je međunarodni akt koji reguliše ovo pitanje. Ona je univerzalnog karaktera, te kao takva obavezuje i našu zemlju. Njeno donošenje je bilo posledica ubrzanog razvoja tehnike i tehnologije te međunarodnog tržišta u drugoj polovini devetnaestog veka. Neposredan povod njenom donošenju bila je međunarodna izložba tehničkih dostignuća 1873. godine u Beču. S obzirom da su patentnu zaštitu u tadašnjoj Austro-Ugarskoj uživali samo domaći državljani, neke od država su odbile učešće na izložbi dok ne dobiju garancije u vezi sa zaštitom pronalaska svojih građana. Austro-Ugarska je ubrzo organizovala međunarodnu konferenciju u Beču o pitanju zaštite industrijske svojine. Na istoj je usvojena rezolucija u kojoj je istaknuto „prirodno pravo pronalazača na zaštitu svog pronalaska“. S obzirom da je rezolucija bila samo spisak lepih želja koji nije predviđao konkretna rešenja zaštite, javila se potreba za donošenjem jedne međunarodne konvencije, a prema kojoj bi pravnu zaštitu uživali, pod jednakim uslovima, državljani svih država potpisnica.

⁶ Tibor Varadi, Bernadet Bordaš, Gašo Knežević: „Međunarodno privatno pravo“, Forum, Novi Sad, 2005. god.

⁷ Zakon o patentima, „Službeni list SCG“, 32/04, čl. 120.

Pariska konvencija je usvojena na diplomatskoj konferenciji 1883. godine, a njena potpisnica bila je i Kraljevina Srbija. Ovaj višestrani međunarodi ugovor je zaključen na neodređeno vreme, a otvorena je za pristup svim zainteresovanim zemljama. Predmet Konvencije je zaštita industrijske svojine, tj. patenata, modela, uzoraka, fabričkih, uslužnih i trgovačkih žigova, trgovačkog imena, oznaka porekla itd.

Pariska konvencija se odnosi na državljane i pravna lica država potpisnica, lica koja u njima imaju prebivalište, kao i industrijska ili trgovačka preduzeća. Sve države članice čine tzv. Parisku uniju. Rešenja ove konvencije predviđaju registraciju u svakoj od država članica u kojima se želi ostvariti zaštita, posebno. Registracija, dakle, nema univerzalni značaj, i sledi nezavisnu sudbinu u svakoj državi registracije posebno. Pravni status u jednoj državi i sva pitanja koja iz toga proističu, počev od rokova, poništaja, procedura i slično, ni na koji način ne utiču na pravnu sudbinu u drugoj državi članici. Najznačajnija odredba ove Konvencije, koja određuje njen međunarodni značaj, predviđa da se svakom licu koje podnese prijavu za neki od oblika industrijske svojine u jednoj zemlji, a nakon toga i u drugoj članici Unije, kao vreme podnošenja prijave u prvoj zemlji smatraće se i vremenom podnošenja zahteva za zaštitu u svakoj narednoj, pod uslovom da je od prvog podnošenja zahteva do narednog proteklo do godinu dana, za patente, odnosno šest meseci za druge oblike industrijske svojine.⁸

Pariska konvencija predviđa i dva statusa nosiocu prava industrijske svojine. Radi se o tzv. *statusu uživaoca minimuma prava* i *statusu nacionalnog tretmana*. Nosiocu prava ostaje da se opredeli za jedan od njih, koji smatra da mu je povoljniji. Status nacionalnog tretmana predviđa da država članica Konvencije je obavezna da svakom državljaninu, domicilijantu ili vlasniku industrijskih i trgovačkih preduzeća bilo koje od članica Unije pruži istovetnu zaštitu kao i domaćim državljanima. Za status minimuma prava će se opredeljavati u onim državama u kojima je predviđen veoma nizak nivo zaštite prava. Njime je obuhvaćeno pravo međunarodnog prioriteta, pravo sajmovnog prioriteta, pravo na nezavisnost oblika industrijske svojine, pravo na zaštitu zbog neiskorišćavanja, pravo na rokove tolerancije.

U vreme kada je usvojena Konvencija, ovo rešenje je bilo veliki pomak u međunarodnom regulisanju zaštite industrijske svojine, iako se može konstatovati da u današnje vreme i na današnjem nivou razvoja tehnike, tehnologije i posebno sistema informisanja ovo rešenje ni iz bliza ne odgovara gorućim potrebama u ovoj oblasti. „Pariskom konvencijom nije uređen čitav niz izuzetno važnih pitanja prava industrijske svojine ili je to urađeno načelno uz prepuštanje konkretizacije državama ugovornicama. Kako je za detaljnijim uređenjem ovih

⁸ Član 4., st. 2. Pariske konvencije;

pitanja postojala potreba to su države ugovornice na osnovu člana 19. Pariske konvencije pristupile zaključenju novih univerzalnih i regionalnih međunarodnih konvencija u oblasti prava industrijske svojine.⁹

Jedan od međunarodnih akata koji je proistekao iz ove Konvencije je i *Ugovor o saradnji u oblasti patenata*. Njime je stvorena međunarodna unija za saradnju u oblasti patenata. Cilj ovog ugovora je: „olakšanje postupka deponovanja i ispitivanja patentnih prijava kao i stvaranje nekoliko velikih centara za ispitivanje podobnosti pronalazaka za patentiranje čiji bi rezultati važili u svim zemljama ugovornicama.“¹⁰

S obzirom da se Pariskom konvencijom ne konstituiše međunarodna registracija raznih oblika industrijske svojine, već ostaje isključivo nacionalna, putem *Madridskog aranžmana o međunarodnoj registraciji fabričkih i trgovačkih žigova iz 1891. god.* to se želelo otkloniti. Njime je ustanovljen Međunarodni biro za zaštitu industrijske svojine. Sedište mu je u Ženevi. Posredstvom nacionalnih organa dolazi se do međunarodne registracije žigova. Nacionalni organ svake države članice, nadležan za pitanje žigova prosleđuje prijavu Međunarodnom birou, sa spiskom svih država u kojima se želi ostvariti zaštita. Biro prijavu objavljuje u Službenom glasilu i o kojem obaveštava sve države članice. Svaka od njih ima rok od godinu dana da prigovori na zahtev, te se na taj način neće smatrati da je u istoj žig regiistrovan, tj. zaštićen. Podnosilac prijave može da koristi sva pravna sredstva koja bi imao da je neposredno podneo zahtev za registraciju u toj državi. Međunarodna zaštita traje dvadeset godina, sa mogućnošću obnavljanja na isti perid. Poništaj međunarodno registrovanog žiga u zemlji porekla vodi poništavanju i u svim drugim zemljama, pod uslovom da je do toga došlo u prvih pet godina registracije, dok kasniji poništaj nema međunarodno dejstvo, odnosno tiče se samo države koja je za tim posegla.

U Minhenu je 1973. god. zaključena *Konvencija o evropskom patentu* kojom je stvoren jedan broj nadnacionalnih pravnih normi koje se tiču postupka priznavanja patenata, a koje su podobne neposrednoj primeni. Njome je stvorena Evropska patentna organizacija (EPO), kao nadnacionalna organizacija koja vodi postupak priznavanja evropskih patenata. „Umesto da se isti postupak ispitivanja za isti pronalazak sprovodi u svakoj zemlji ponaosob, postupak se sprovodi na jednom mestu, a ima pravni učinak kao da se sprovodio u svakoj od zemalja gde je tražena zaštita.“¹¹ Pored toga što se na ovaj način ostvaruje daleko bolja i efikasnija pravna zaštita, prednosti rešenja iz ove Konvencije su višestruka. Smanjenje troškova lica koje želi zaštitu svog pronalaska, jedinstveno postupanje u istom

⁹ Siniša Varga: „Pravo industrijske svojine“, Privredna akademija, Novi Sad, 2007. god., str. 32.

¹⁰ Miodrag Janjić: „Industrijska svojina i autorsko pravo“, Beograd, 1982. god., str. 84–85.

¹¹ Vesna Besarović: „Harmonizacija jugoslovenskog patentnog prava sa pravom Evropske Unije“, Pravo i privreda br. 5–8/96., str. 534.

slučaju, koncentracija dokumentacije, racionalizacija posla i slično, samo su neki od prednosti navedene Konvencije. Ona sadrži i odredbu prema kojoj evropski patent traje dvadeset godina u svakoj državi članici EPO, a rok se računa od dana podnošenja prijave Evropskom patentnom zavodu. Takođe, poništaj evropske patentne prijave u nekoj od država članica se može tražiti samo iz razloga koji su utvrđeni Konvencijom, te se dodatni ne mogu uvoditi normama nacionalnih zakonodavstava.

Srbija nije članica Konvencije iako ju je ratifikovala 1996. god., a od 2001. god. se primenjuje Ugovor o saradnji i proširenju između bivše SRJ i EKO.¹²

Članice Evropske Unije su zaključile *Konvenciju o patentu Evropske zajednice*. Članstvo u ovom regionalnom ugovoru za svaku od njih je obavezno, kao što to nijedna država koja nije u EU ne može biti. Ovom Konvencijom se jedinstveno regulišu pitanja koja se tiču sadržaja patenta, ograničenja, povrede, poništenja i svega drugog što čini materijalno patentno pravo. „Time se ne ukida nacionalno patentno pravo, ali se za razliku od KEP-a, koji je bio primer harmonizacije nacionalnih evropskih patentnih prava, na osnovu Konvencije o patentu Evropske zajednice vrši unifikacija nacionalnih patentnih prava zbog čega se njihovo postojanje i može tolerisati.“¹³

Autorska prava stranaca

„Autorsko delo je originalna duhovna tvorevina autora, izražena u odgovarajućoj formi, bez obzira na njegovu umetničku, naučnu ili drugu vrednost, njegovu namenu, veličinu, sadržinu i način ispoljavanja, kao i dopuštenost javnog saopštavanja njegove sadržine.“¹⁴ Zakon primerično navodi pisana dela (knjige, brošure, članci, prevodi, računarski programi u bilo kom obliku njihovog izražavanja, uključujući i pripremni materijal za njihovu izradu i drugo); govorna dela (predavanja, govori, besede i drugo); dramska, dramsko-muzička, koreografska i pantomimska dela, kao i dela koja potiču iz folklora; muzička dela, sa rečima ili bez reči; filmska dela (kinematografska i televizijska dela); dela likovne umetnosti (slike, crteži, skice; grafike, skulpture i drugo); dela arhitekture, primenjene umetnosti i industrijskog oblikovanja; kartografska dela (geografske i topografske karte); planovi, skice, makete i fotografije; pozorišna režijska. Nezavršeno autorsko delo, delovi autorskog dela, kao i naslov autorskog dela smatraju se autorskim delom ako ispunjavaju uslove koji su izraženi u zakonskoj definiciji autorskog dela. Zakon ostavlja otvorenim spisak duhovnih tvorevina koje se uz ostale uslove mogu smatrati autorskim delom, što je u uslovima postojećeg nivoa razvoja nauke,

¹² „Službeni list SCG – Međunarodni ugovori“, broj 14/04.

¹³ Siniša Varga: „Pravo industrijske svojine“, Privredna akademija, Novi Sad, 2007. god., str. 44.

¹⁴ Zakon o autorskom i srodnim pravima „Sl. list SCG“, br. 61/04;

tehnike, tehnologije, dostupnosti informacija, ali i procesa sveukupne globalizacije i jedino moguće rešenje. Bilo kakva umetnička ili druga vrednost se ne smatra potrebnim uslovom da bi se nešto smatralo autorskim delom, jer ona je krajnje vremenski i prostorno relativna, te je subjektivnog karaktera. Takođe, zakoni i drugi pravni akti ne mogu se smatrati autorskim delom, kao ni materijali subjekata koji vrše javna ovlašćenja. Takođe, propisani su uslovi u pogledu prerade autorskog dela, potrebi da bi se mogla ostvariti pravna zaštita. Autorsko delo je objavljeno kad je, na bilo koji način i bilo gde u svetu, prvi put saopšteno javnosti od strane autora, odnosno lica koje je on ovlastio. Autor uživa moralna i imovinska prava u pogledu svog autorskog dela od trenutka nastanka autorskog dela. Sadržinu autorskog prava čine skupovi ličnopravnih i imovinskopravnih ovlašćenja. Sadržinu imovinskopravne komponente autorskog prava čini pravo iskorišćavanja i pravo sleđenja. Ličnopravna ovlašćenja su: pravo objavljivanja, pravo respektovanja, pravo pokajanja i pravo pariteta. Pored autora i nosilac autorskog prava je subjekt autorske zaštite. To je lice na koje autor poslovima inter vivos ili mortis causae prenese imovinska ovlašćenja iz svog prava. Za razliku od moralnih prava autora, koja pored neprenosivosti su i nezastariva, imovinska ovlašćenja iz autorskog prava traju za života i sedamdeset godina posle smrti autora. Autorsko delo stranog autora zaštićeno je u Srbiji i Crnoj Gori pod uslovom:

1. da je autor lice koje ima autorska prava na osnovu međunarodnog ugovora koji je ratifikovala Srbija i Crna Gora, ili
2. da postoji uzajamnost između Srbije i Crne Gore i zemlje kojoj autor pripada.

(2) Postojanje uzajamnosti iz stava 1. tačka 2. ovog člana dokazuje lice koje se na uzajamnost poziva.¹⁵

Takođe, pravo sleđenja se priznaje stranom državljaninu isključivo na osnovu uzajamnosti. Moralna prava autora priznaju se stranom državljaninu bez obzira na to da li su ispunjeni uslovi iz člana 106. ovog Zakona.

Za razliku od starih propisa o autorskom i srodnim pravima koji su izjednačavali strance koji su svoje delo prvi put objavili u našoj zemlji sa našim državljanima, postojeće rešenje odstupa od tog pravila, čime se položaj stranih autora donekle pogoršava. Bez obzira gde su prvi put objavili svoje delo, da bi bili izjednačeni sa domaćim državljanima zahteva se reciprocitet u njihovoj matičnoj državi. Izuzetak od ovog pravila postoji u slučajevima postojanja ratifikovanog međunarodnog ugovora, koji se opet ne odnosi na pravo sleđenja.

Da li je autor domaći ili strani državljanin procenjuje se u trenutku nastanka povrede autorskog prava. U slučaju da se radi o koautorskoj tvorevini, u kojoj su koautori domaći i strani državljanini, utvrđivaće se da li se radi o deljivoj ili nedeljivoj

¹⁵ Zakon o autorskom i srodnim pravima „Sl. list SCG“, br. 61/04, čl. 106.

koautorskoj tvorevini. Ako je reč o deljivoj, svaki autor ostvaruje sopstvenu zaštitu posebno, a u slučaju nedeljive tvorevine svi koautori imaju isti, nacionalni tretman. Smatramo da u pogledu ovog rešenja može doći do višestrukih sporova, koji opet mogu prouzrokovati ogromnu štetu svakom od koautora. Teško je u jednoj duhovnoj tvorevini precizno odrediti deljivost, kao i udeo koautora. Jasno je da se u ovakvim slučajevima otvaraju vrata arbitrnosti, te smo mišljenja da se u svim slučajevima koautorstva trebao predvideti nacionalni tretman svakog od njih.

Uzajamnost se ne pretpostavlja. Onaj ko se na nju poziva treba i da je dokaže, a objašnjenja koja su potrebna za njeno utvrđivanje daje i upravna organizacija nadležna za pitanja autorskih prava.

Posebna prava autora iz država članica Svetske trgovinske organizacije

Zakon o autorskom i srodnim pravima predviđa i da ako vlasnik originalnog primerka dela likovne umetnosti, ili originalnog rukopisa književnog, naučnog ili muzičkog dela, proda taj primerak, odnosno rukopis drugome, autor dela ima pravo da o tome bude obavešten i da potražuje naknadu u iznosu od 3% od prodajne cene. Autor se ne može odreći ovog prava, niti može njime raspolagati, a ono se nasleđuje. Pravo odredaba ovog člana ne postoji za dela iz oblasti arhitekture i filmskih dela, kao i za dela čiji je originalni primerak, odnosno rukopis predmet prodaje između fizičkih lica koja istupaju u ličnom svojstvu. Za navedene obaveze (član 34. ovog zakona) solidarno odgovaraju prodavac i galerista ili organizator javne prodaje originalnog primerka dela, odnosno rukopisa. Obaveza obaveštavanja dospeva u roku 15 dana po izvršenoj prodaji i obuhvata sledeće informacije: iznos prodajne cene, ime i adresu prodavca i kupca. Obaveza plaćanja naknade dospeva u roku od 30 dana po izvršenoj prodaji, s tim da se iznos naknade izračunava u odnosu na prodajnu cenu bez poreza.

Ako postoji osnovana sumnja u ispravnost i potpunost navedenog obaveštenja autor ima pravo da traži na uvid odgovarajuću dokumentaciju galeriste ili organizatora javne prodaje.¹⁶ Ove odredbe (čl. 34. i 35. ovog zakona) primenjuju se i na lica koja su državljani ili imaju prebivalište u državi članici Svetske trgovinske organizacije, takođe uz uslov reciprociteta.¹⁷

Međunarodni izvori autorskog prava

Autorsko i druga srodna prava predmet su međunarodnog regulisanja. Najznačajnije međunarodne akte iz ove oblasti predstavljaju Bernska konvencija

¹⁶ Zakon o autorskom i srodnim pravima „Sl. list SCG“, br. 61/04, čl. 34. i 35.

¹⁷ Zakon o autorskom i srodnim pravima „Sl. list SCG“, br. 61/04, 51. 194. st. 2.

o zaštiti književnih i umetničkih dela iz 1886. godine i Univerzalna konvencija o autorskom pravu iz 1952. godine.

Bernska konvencija predstavlja akt univerzalnog značaja. Njome je osnovana Bernska unija, a pod nju potpadaju državljani svih država članica bez obzira na to gde su objavili svoje delo. Takođe, sa državljanima članica Konvencije su izjednačena i lica koja u njima imaju *uobičajeno boravište*, kao i lica koja su u jednoj od tih zemalja prvi put objavila svoje književno ili umetničko delo. Konvencija sadži i pravnu fikciju u pogledu prvog objavljivanja. Naime, lica koja nemaju državljanstvo, niti uobičajeno prebivalište ni u jednoj od zemalja Unije, podležu zaštiti ove Konvencije i ako su, kao što je već rečeno, u nekoj od njih prvi put objavili svoje delo, a sa ovom situacijom se izjednačava i istovremeno objavljivanje dela u državi članici i u državi koja to nije, s tim što se pod istovremenošću podrazumeva i vremenski raspon do trideset dana.¹⁸ U zemlji prvog objavljivanja autori, shodno Konvenciji, imaju nacionalni tretman, a u svim drugim članicama Konvencije pravo da se opredele između nacionalnog i tretmana i garantovanog minimuma.¹⁹

Univerzalna konvencija o autorskom pravu je doneta u okviru UNESCO-a, a s obzirom na broj zemalja koje su je ratifikovale, takođe, poseduje univerzalni karakter. Odnos između ove i prethodno pomenute Konvencije, s obzirom da regulišu istu materiju, regulisan je odredbama potonje. Između zemalja koje su ratifikovale i jednu i drugu konvenciju primenjivaće se samo Bernska. Univerzalna konvencija predviđa uži krug subjekata zaštite, izostavljajući lica koja poseduju uobičajeno prebivalište u državama članicama. Između ovih konvencija postoje i druge razlike, počev od kraćih rokova zaštite autora (Bernska pedeset godina posle smrti, a Univerzalna dvadeset pet), prava članica da uvide razne formalnosti kao uslov zaštite, a koje nisu predviđene Bernskom konvencijom i slično.²⁰ Konvencija predviđa nadležnosti UNESCO-a i Svetske organizacije za intelektualnu svojinu za određena pitanja zaštite autorskog i nekih srodnih prava.

Završna razmatranja

Pitanje prava stranaca u vezi sa intelektualnom svojinom jedno je od najvažnijih pitanja međunarodnog privatnog prava, kao grane nacionalnog prava. Domaći propisi regulišu ovo pitanje, garantujući pravnu zaštitu intelektualne svojine strancima, predviđajući uglavnom reciprocitet kao jedino ograničenje.

¹⁸ Bernska konvencija o zaštiti književnih i umetničkih dela, 1881. god., 51. 3., st. 4.

¹⁹ Garantovani minimum neophodno obuhvata pravo na zaštitu imovinskopravne i moralnopravne komponente autorskog i srodnih prava, kao i zagarantovane rokove.

²⁰ Tibor Varadi, Bernadet Bordaš, Gašo Knežević: „Međunarodno privatno pravo“, Forum, Novi Sad, 2005. god., str. 473.

To je u skladu i sa načelom novog Ustava Srbije iz 2006. god. koji predviđa dostupnost svih prava strancima sem onih koja su izričito rezervisana za domaće državljane.²¹ Takođe, Srbija je, u skladu sa načelom pravnog kontinuiteta koji postoji u pogledu međunarodnih ugovora koje je ratifikovala bivša SFRJ ili SRJ, članica u prethodnim izlaganjima navedenih konvencija, te otuda i njena obaveza da pravnu zaštitu dodatno olakša.

Proces integracija, kojem je naša država uistinu posvećena, iako suočena sa čitavim nizom teškoća i otvorenih pitanja koja zahtevaju prevashodno političke odgovore, zahteva i ispunjenje čitavog niza obaveza u oblasti intelektualne svojine. Funkcionisanje jedinstvenog tržišta koje je okosnica EU, se zasniva na slobodnom protoku roba i usluga, a koji biva znatno ograničen principima teritorijalnosti, naročito u oblasti patentnog prava. Unutar EU postoje rešenja, o kojima je u ovome radu već govoreno, a koja problem u mnogome otklanjaju, prvenstveno putem unifikacije prava intelektualne svojine ili njenih pojedinih aspekata.

Smatramo da bi unifikacija većeg broja pitanja iz oblasti prava intelektualne svojine, ne samo na nivou EU, već i UN-a, međunarodna saradnja, pospešena proširenjem ovlašćenja nadležnih tela unutar UN-a, prvenstveno UNESCO-a, te znatno veća liberalizacija u pogledu dostupnosti pravne zaštite strancima i davanja povlastica i pomoći zemljama u razvoju namenjenim naučno-tehnološkom razvoju, doprinela sveobuhvatnom i uravnoteženijem razvoju, a na dobrobit celokupnog čovečanstva.

Garko Golić

Associate on the Law Faculty, Business Academy, Novi Sad

Rok Lampe, Ph.D.

Associate Professor on the Law Faculty, Business Academy, Novi Sad

Marinko Džudović, Ph.D.

Assistant Professor on the Law Faculty, Business Academy, Novi Sad

Intellectual property in international private law

A b s t r a c t

One of the biggest problems in the matter of intellectual property and private international law occurs in a dilemma, if the citizen from other country can gain the protection of their rights in the field of intellectual property in Serbia, and under what conditions, and is this also applies to our national abroad, as well

²¹ Ustav Republike Srbije iz 2006. god., čl. 17.

as registration and protection at the international level, which would, in the conditions of globalization, be only thing that we could speak about in the means of protection of this right. Domestic sources of law, are making conditions on the rights of industrial property in our country through a formal reciprocity, which makes this law solutions in the group of relatively reserved laws. The citizens from other countries will enjoy protection, as well as local citizen, provided that it is stipulated by international agreement, or that the same right is recognized in our national state (the principle of reciprocity, . Reciprocity). Awareness about the importance of international regulation of intellectual property has reached its pick quite early. Today this is regulated by a large number of international documents. Paris Convention for the Protection of Industrial Property of 1883. yr. is the first international act to regulate this issue. This question is also regulated by others international multilateral agreements: the Agreement on cooperation in the field of patents, the European Patent Convention, the Convention on the patent of European Union. Copyright is protected for foreign authors in Serbia and Montenegro, under this condition: 1) that the author is a person who has rights on the basis of international agreement that is ratified by Serbia and Montenegro, or 2) that there is reciprocity between Serbia and Montenegro and the countries where author belongs. Copyright and other related rights are subject to international regulation. The most important international acts from this area are Bern Convention on the protection of literary and artistic works in 1886. and the Universal Copyright Convention in 1952. year. We believe that the Unification of larger number of questions in the field of intellectual property rights, not only at the level of the EU, but also at the UN, in international cooperation, will expand the powers of competent bodies within the UN, mainly UNESCO, and also much greater liberalization in terms of availability for legal protection of foreigners and giving the benefits and help for developing countries for scientific and technological development, will contribute to the overall balanced development, for the benefit of all mankind.

Key words: intellectual property, copyright, patent, trademark, model, pattern, acts of international regulation, citizenship, international private law

Literatura

1. Tibor Varadi, Bernadet Bordaš, Gašo Knežević: „Međunarodno privatno pravo“, Forum, Novi Sad, 2005. god.
2. Siniša Varga: „Pravo industrijske svojine“, Privredna akademija, Novi Sad, 2007. god.

3. Vesna Besarović: „Harmonizacija jugoslovenskog patentnog prava sa pravom Evropske Unije“, *Pravo i privreda* br. 5–8/96.
4. Miodrag Janjić: „Industrijska svojina i autorsko pravo“, Beograd 1982. god.
5. Ustav Republike Srbije iz 2006. god.
6. Zakon o autorskom i srodnim pravima „Sl. list SCG“, br. 61/04.
7. Zakon o patentima, „Službeni list SCG“, 32/04.
8. Bernska konvencija o zaštiti književnih i umetničkih dela, 1881. god
9. Pariska konvencija o zaštiti industrijske svojine iz 1883. god
10. Madridski aranžman o međunarodnoj registraciji fabričkih i trgovačkih žigova 1891. god.
11. Univerzalna konvencija o autorskom pravu iz 1952. god.